

РОЗДІЛ

3

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

УДК 373.3/. 5.016 : 796. 012.4

Багінська О.В., Лисенко Л.Л.

УДОСКОНАЛЕННЯ ДИДАКТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ РУХОВОЇ ФУНКЦІЇ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена проблемі удосконалення дидактичного забезпечення процесу формування рухової функції дітей шкільного віку. Визначена доцільність внесення коректив у наповнення окремих компонентів макроструктури процесу навчання руховим діям. У результаті досліджень визначено методичні засади побудови цільового компоненту у відповідності з системно-структурною гетерохронією розвитку рухів людини, врахуванням інтеграційних процесів між окремими сторонами рухової функції, виявлених нами в попередніх дослідженнях. Конкретизовано змістовий, операційний та діяльнісний компоненти у відповідності до обґрунтованих теоретико-методичних засад формування рухової функції дітей шкільного віку. Розроблено методичне забезпечення контрольного та оцінювально-результативного компонентів, що дозволило підвищити якість управління процесом формування рухових умінь і навичок та рухової функції дітей в цілому.

Ключові слова: школярі, навчання руховій діяльності, моторна функція, дидактична підтримка.

Постановка проблем та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Оптимальним процес формування рухової функції дітей шкільного віку може бути тільки за умови ефективної реалізації в ньому педагогічного фактору [14]. Педагог з фізичної культури і спорту повинен не тільки управляти процесом адаптації дитини до фізичного навантаження, але й забезпечити її необхідним комплексом рухових вмінь та навичок, навчити найбільш раціональному способу виконання фізичних вправ. Оскільки процес навчання руховим діям пов'язаний не тільки з теоретичним оволодінням матеріалом, але й з безпосередньою руховою активністю [9], дидактичне забезпечення педагогічного процесу у фізичному вихованні та спорті має свою специфіку. Зважаючи на доцільність комплексного підходу до розвитку рухової функції дітей шкільного віку, актуалізується питання удосконалення дидактичного забезпечення даного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує досить велика кількість підходів до організації навчання та виховання школярів. Сучасні освітні технології не тільки дозволяють оптимізувати навчання великих груп учнів, вони наголошують на важливості кожної особистості в процесі навчання, доцільності моделювання дидактичних умов для вирішення конкретного завдання навчально-виховного процесу (І.Д. Бех, А.І. Бойко, В.І. Бондар, Н.В. Бордовська, О.В. Вознюк, О.А. Дубасенюк, В.Г. Кремінь, Г.К. Селевко).

У дослідженнях Н.В. Бордовської, А.А. Реана з цього приводу застосовується термін багатоваріантності, що означає створення в освітній системі умов для вибору та надання кожному суб'єкту шансу до успіху, можливості обирати темп навчання, досягати різного рівня освіти тощо.

Виникає ситуація, коли фахівцю необхідно зорієнтуватися в широкому колі освітніх технологій, дидактичних умов, методів, засобів – шукати оптимальний шлях організації процесу навчання на уроці чи в позаурочній роботі з фізичної культури. Це актуалізує питання розробки методичних засад, критеріїв, загальних підходів до вибору найбільш оптимального комплексу дидактичного забезпечення в кожній конкретній ситуації.

При засвоєнні рухів, особливо складних в координаційному відношенні, дуже важливо підбирати сукупність вправ, які об'єднані спільністю програм, вихідними положеннями, основою дії і відмінні лише за координаційною складністю. В такому випадку освоєння кожного складного технічного прийому передбачає наявність великої кількості вправ різної складності, які пов'язані в один дидактичний ланцюг [5].

Проблеми пошуку шляхів оптимізації процесу управління формування рухових вмінь та навичок присвячені роботи багатьох науковців (В.Г. Ареф'єва, М.М. Богена, Ю.К. Гавердовського, О.Д. Дубогай, Є.П. Ільїна, Т.Ю. Круцевич, А.М. Лапутіна, Л.Л. Лисенко, В.Д. Мазніченка, М.О. Носка, М.М. Огієнка, І.П. Ратова, А.Г. Рибковського, О.М. Худолія, Б.М. Шияна та ін.).

Сучасна, інноваційна освіта характеризується переходом від репродуктивного до продуктивного, творчого мислення. Перехід до компетентної освіти вимагає сутнісних змін у всіх ланках освітньої системи, отже, і в ній самій як цілісності (зміни в цільовій, змістовій, процесуальній та результативній складових) [11].

Мета роботи – обґрунтування напрямків удосконалення дидактичного забезпечення процесу формування рухової функції дітей шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В.І. Бондарем наводиться загальна структура процесу навчання, яка є актуальною і для процесу навчання у фізичному вихованні та спорті. Складовими компонентами цього процесу є: цільовий, стимулюючо-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний (форми, методи, засоби навчання), контрольню-регулюючий і оцінно-результативний. Вони відображають розвиток взаємодії вчителів і учнів від постановки і прийняття цілей до їх реалізації в конкретних результатах [4].

Цільовим компонентом передбачаються результати засвоєння теми, розділу. Змістовий компонент впливає на конкретизацію цілей навчання та на вибір способів їх реалізації – засобів, методів і форм організації навчальної діяльності учнів, стилю спілкування вчителя й учнів [4; 13].

Навчання фізичним вправам як педагогічний процес характеризується змістовою та процесуальною сторонами діяльності. До змісту діяльності входять: цілі, функції, орієнтація, дидактичні принципи, методи, характеристики моторики учнів. Процесуальна сторона включає: організаційне керівництво, види роботи (діяльності), засоби, форми діяльності, ефективність процесу [13].

В дослідженнях О.Н. Худолія (2008-2017) було доведено, що педагогічною умовою формування рухової функції є: розвиток рухових якостей, інтегрованих в рухову дію, результат вирішення нового рухового завдання найбільш раціональним шляхом або цілеспрямованого використання рухових навичок (рухового досвіду).

Тому в процесі дослідження постало питання про науково обґрунтовану послідовність педагогічних впливів, яка базується на системі управління інтеграційними процесами між окремими сторонами рухової функції.

У відповідності до цього було конкретизовано та удосконалено окремі компоненти макроструктури процесу навчання (В.І. Бондар, 2005). Як метод управління кумулятивним ефектом процесу розвитку рухової функції за основу нами було взято мережові методи планування (В.М. Заціорський) та цільове управління (А.М. Лапутін, М.О. Носко).

У першу чергу конкретизується цільовий компонент процесу навчання у фізичній культурі дітей шкільного віку, що має безпосередній вплив на змістовий та операційний компоненти. Забезпечення оптимального процесу навчання руховим діям, як складової цілісного процесу формування рухової функції, здійснюється через послідовне досягнення взаємопов'язаних цілей нижчого порядку. Послідовність формування цілей визначається гетерохронністю розвитку моторики дитини в онтогенезі, наявністю біологічних, психологічних та соціальних детермінант даного процесу, консервативних і лабільних компонентів морфо-функціональної організації людини [1; 3; 5; 6; 7; 8; 10; 11]. У результаті експериментальних досліджень нами виявлено систему інтегральних показників, які

характеризують рівень розвитку рухової функції дитини вцілому та фактори, що регламентують ефективність навчання руховим діям.

Контрольно-регулюючий компонент включається в систему управління вже на початкових етапах навчання з метою оперативного виявлення результативності педагогічних впливів, досягнення цілей проміжних етапів та визначення тривалості дидактичного циклу. Розроблені, в наших попередніх дослідженнях [2], моделі розвитку рухової функції дітей шкільного віку доповнюють методичне забезпечення як на етапі визначення пріоритетності цілей в цільовому компоненті, так і при контролі відповідності параметрів отриманого результату в наслідок системи педагогічних впливів в контрольно-регулюючому компоненті. Моделі прості у використанні, дають можливість за короткий термін часу автоматизовано визнати відповідність найбільш інформативних індивідуальних показників модельним. В процесі моделювання враховано допустимий діапазон коливань значень окремих показників та можливість дії компенсаторних факторів.

В разі не відповідності параметрів результату у діапазон обумовлений моделюю, вносилися корективи до процесуального та діяльнісного компонентів, у відповідності з тим які саме показники були невідповідні. Цикл завершувався тільки після досягнення відповідності параметрів результату з модельними для даного етапу навчання. Це дозволило підвищити якість управління процесом формування рухових умінь і навичок та рухової функції дітей вцілому. Виявлена можливість побудови дидактичного циклу з отриманням зворотної інформації про ефективність педагогічних впливів на різних етапах навчання та взаємозв'язок і взаємообумовленість окремих сторін рухової функції в процесі навчання руховим діям.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Удосконалення макроструктури процесу навчання руховим діям у відповідності до гетерохронії розвитку моторики людини в онтогенезі та біологічних детермінант розвитку окремих сторін рухової функції, розробка біомеханічних моделей, з включенням системи інтегральних показників і системи цільового управління позитивно позначилося на ефективності рухової діяльності школярів. Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки фахівців з фізичної культури та спорту, а також їх практичній діяльності при організації педагогічного процесу в умовах загальноосвітнього навчального закладу або в позашкільній освіті.

Використані джерела

1. Багінська О.В. Значення біологічних детермінант у розвитку рухової функції школярів в процесі їх навчання фізичної культури *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Випуск 112. Том 1. Серія: Педагогічні науки. Чернігів, 2013. С. 37–39.
2. Багінська О.В. Моделювання біодинамічної та координаційної структури руху в процесі інтегральної оцінки розвитку рухової функції школярів 6-15 років. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Випуск 139. Том 1. Серія: Педагогічні науки. Чернігів, 2016. С. 8–12.
3. Бальсевич В.К. Эволюционная биомеханика: теория и практические приложения. *Теория и практика физ. культуры*. 1996. №11. С. 15–19.
4. Бондар В.І. Дидактика: підруч. [для студ. вищ. навч. зал.]. Київ, 2005. 264 с.
5. Гавердовский Ю.К. Обучение спортивным упражнениям: биомеханика, методология, дидактика. Москва, 2007. 911 с.
6. Гаркуша С.В. Модель формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Випуск 118. Том 2. Серія: Педагогічні науки. Чернігів, 2014. С. 94–99.
7. Дмитриев С.В. Двигательное действие спортсмена как предмет обучения и технологического моделирования в деятельности педагога-тренера : метод. пособие для инструкторов по физической культуре и спорту. Нижний Новгород, 1992. 131 с.
8. Заиорский В.М. Кибернетика, математика, спорт. Москва, 1969. 199 с.
9. Круцевич Т.Ю. Концептуальні передумови вдосконалення системи фізичного виховання молоді. Москва, 2004. 204 с.
10. Лапутин А.Н. Обучение спортивными движениями. Київ, 1986. 214 с.
11. Лисенко Л. Л. Удосконалення дидактичного забезпечення підготовки майбутніх учителів фізичної культури в аспекті розвитку здатності до креативно-інноваційної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Випуск 112. 2013. С. 164–168.

12. Носко М.О., Шелупець Л.Г., Багінська О.В., Самоненко С.Б. Удосконалення діагностичного компоненту в процесі реалізації проекту "Школа сприяння здоров'ю" *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Випуск 115. Серія: Педагогічні науки. Чернігів, 2014. С. 180–183.
13. Носко М.О., Носко Ю.М. Теоретико-методичні основи розвитку рухової функції учнівської та студентської молоді. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Випуск 91 Т.1. Серія: педагогічні науки, фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2011. № 91. С. 333–335.
14. Худолей О.Н., Касьян А.В. Закономерности развития двигательной функции у детей дошкольного возраста. *Теория і методика фізичного виховання*, 2010. №7. С. 19–32.

Baginskaya O., Lysenko L.

IMPROVEMENT OF THE DIDACTIC PROVISION OF THE PROCESS OF FORMING THE MOTOR FUNCTION OF SCHOOL-AGE CHILDREN

The article is devoted to the problem of improving the didactic support of the process of forming the motor function of school-age children. The expediency of introducing corrections in the filling of certain components of the macrostructure of the learning process of motor activity is determined. As a result of the research, the methodical principles of constructing the target component in accordance with the system-structural heterochronion of the development of human movements, taking into account the integration processes between the individual aspects of the motor function, which we have identified in previous studies, have been determined. Formation of motor skills and abilities is considered as a component of the holistic process of forming the motor function of a person, taking into account the peculiarities of the development of its motility and the emergence of certain functional systems that regulate the possibility of implementing this process in the most optimal way. The content, operational and activity components are specified in accordance with the theoretical and methodological foundations of the formation of the motor function of school-age children. Supplemented by models of motor function development, computer models and practical recommendations, methodical provision of control and adjustment and evaluation and productive components. This allowed to improve the quality of management of the process of formation of motor skills and skills and motor function of children in general. The possibility of constructing a didactic cycle with reciprocal information on the effectiveness of pedagogical influences at different stages of learning and interconnection and the interdependence of the individual aspects of motor function in the process of teaching motor activity is revealed. The results of the research can be used in the process of professional training of specialists in physical culture and sports, as well as their practical activities in the organization of pedagogical process in a general education institution, or in extracurricular education.

Key words: schoolchildren, training in motor activity, motor function, didactic support.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.